

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Akadémiai Értesítő. 1912. évf. 2. füz. február. — *Vikár Béla*: *A székely népköltésről.* A Dunántúl és a Székelyföld népköltése közt mutatkozó egyezések nemcsak az epikai költészet maradványaira terjeszkednek ki, hanem a líraiakra is. Több példán mutatja be a két terület különböző dalainak közös eredetre valló sajátosságait. Hol a székely, hol a dunántúli változat őrizte meg az ősbibb alakot, mely több-kevesebb valószínűséggel rekonstruálható is. Van rá eset, hogy közbenső területen (az Alföldön) is ismeretes a két szélső terület valamely virágéneke s valószínű, hogy jobbra-balra onnan terjedt el. E cikk különben csak egy részlete Vikár január 8-iki akad. székfoglalójának. — *Viszota Gyula*: *Gr. Széchenyi Istvánnak «Garat» c. ismeretlen művéről.* Bemutatta Szily Kálmán r. t. 1912. január 29-én. Zichy Antal feljegyzéséből tudjuk, hogy Széchenyi 1842. augusztusában egy Garat c. munkán dolgozott. Most előkerült a kézírata. A munka mintegy egyenes folytatása a Kelet Népeinek. Megírására közvetlen okot két körülmény szolgáltatta. Az egyik: Kossuth Lajos indítványa Pestmegye 1842. június 8-iki gyűlésén, mely szerint célszerű volna, ha Horvátország közigazgatásilag és törvényhozási tekintetben elválaszthatnák Magyarországtól s melyet a megye el is fogadott. A másik: Kossuthnak ugyane kérdésben június 19-én közzétett Virrasszunk c. vezércikke. A munkán kisebb-nagyobb megszakítással 1842. jún. 17-től szeptember 14-ig dolgozott s az V. szakasz bevégeztével, talán mert hangját túlságosan izgatottnak s szenvedélyesnek találta, félbehagyta. Erősen támadja Kossuthot, lapját és irányát, de éppoly leplezetlenül megmondja az igazságot a kormány múlt állásfoglalásáról. 1858-ban a három első rész kéziratát, más kézírataival együtt, Török Jánosnak adta kiadás végett s Török 1860-ban némi kihagyással ki is adta Töredékek Gróf Széchenyi István Kiadatlan Irataiból címen, nem is sejtte, mi az, amit kiad. — *Heinlein István*: *Kisfaludy Sándor hátrahagyott munkáiról.* Egy levelet közöl, melynek Tomor Miklós nevű aláírója azt az ajánlatot teszi K. S.-nak, hogy hajlandó volna még ki nem adott munkáinak (Az 1809-iki insurrectio története; Regeköltőnek hattyúdala; Bánk; Elmés özvegy; Vegyes költemények; Önbiographia stb.) vevőt szerezni. Ez a levél bizonyára csak fictio volt, mert sajátkezű fogalmazványa K. S.-nak, melyet valószínűleg utóbb lemásoltatott, hogy Heckenastnak, kiadójának, megküldvén, pressziót gyakoroljon rá. — A Folyóiratok Szemléje a Budapesti Szemle,

Egyetemes Philologiai Közlöny és Közgazdasági Szemle múlt évi okt.—december, illetőleg június—december és április—május havi füzeteit ismerteti.

Alkotmány. 1912. évf. 67. szám. március 19. — *Görcsöni Dénes: Gróf Széchenyi István legújabb életrajza.* Lesújtó bírálat Komlóssy Ferenc pozsonyi prépost Széchenyi-kötetéről. Egyike a legtanulságosabb tudományos tárcáknak. G. D. szerint Komlóssy könyve, melyet széltére reklámoztak, sőt a Petöfi-Társaság egyik ülésén nyilvánosan is bemutatnak, Széchenyi leggyöngébb életrajzai közé tartozik. Súlyos tévedésekkel és ellenmondásokkal telt, felületes munka. Adataiban hézagos, ítéleteiben könnyelmű, fejtegetéseiben rendszertelen.

Budapesti Hirlap. 1912. évf. 60. sz. márc. 10. — *Nemesküri Kiss József: Jókai írásai.* Jókai Mór irodalmi hagyatékát ismerteti. A M. N. Múzeumban őrzött kéziratok javarésze kiadatlan levél. Különösen érdekesek József főhercegnek, Rudolf trónörökösnek és Stefánia trónörökösnek Jókaihoz intézett levelei. Van a kéziratok közt számos költemény s egy megkezdett, de be nem fejezett regény is: A világ teremtése.

Budapesti Szemle. 1912. évf. 3. szám. március. — *Kozma Andor: Gyulai Pál, a költő.* Emlékbeszéd, melyet Kozma Andor a Kisfaludy-Társaság 1912 február 11-iki ünnepélyes közülésén olvasott fel. Ismertetését I. folyóiratunk múlt havi füzetében, a 150—151. lapon. — *Munkácsi Bernát: Hunfalvy Pál emlékezete. II. közlemény.* 1856-ban indítja meg H. P. Magyar Nyelvészet c. folyóiratát, melynek hat évfolyamában számos tanulmányt közölt. Értekezik a tanulmányaiban helyesírásunkról; tisztázni törekszik a magyar igeidők használatát; vitatkozik Ballagival, Lugossy Józseffel, Mátyás Flóriánnal a nyelvrokonság és nyelveredet kérdéseiben. Őstörténeti tanulmányokkal is foglalkozik már ez időben: kimutatja, hogy Toldy Ferenc tévesen azonosítja a palóc nyelvjárást a kazárral; 1860-ban fejezi ki kételyét először a hun-magyar kapcsolatban s a székelyek hun eredetében; őstörténeti kutatásokban többre becsüli a nyelvtudomány útmutatását a krónikák hitelénél. Foglalkozik e tanulmányai során a mordvin, szamojéd, osztják nyelvvel. 1861-ben megszünteti folyóiratát s átveszi a Nyelvtud. Közlemények szerkesztését. De ugyanekkor már ethnográfiai érdeklődése is nagyobb arányokat ölt. Budenz József, majd ennek fiatal tanítványai kezében biztosítva látja az összehasonlító magyar nyelvészet jövőjét. A Vogul Föld és Nép (1864) már nem annyira nyelvészeti, mint inkább nyelvészeti eredményeken épülő néprajzi s őstörténeti munka Reguly gyűjtésének felhasználásával. E művében utal először török eredetű szavaink egy részének csuvas jellegére. Ugyanitt ejti ki, hogy a hun-magyar kapcsolat eszméje csak a 12. században keletkezhetett. Egy cikkében (1866) a székely írás kérdésével foglalkozik, s koholtnak véli állítólagos »emlékeit». Már a hatvanas évek vége felé több oláh ethnológiai előtanulmánya jelenik meg; az Anonymuson alapuló

dákó-román ábrándokkal szemben a történeti igazságot keresi. Újabb osztják és vogul tanulmányok következnek, s Az Éjszaki Osztják Nyelv c. munkájával (1875), mely e nyelvnek mai napig egyetlen rendszeres nyelvtana, befejeződik munkássága a magyar összehasonlító nyelvészet terén. — *Négyesy László: Tompa szelleme.* Felolvasta a szerző a miskolci Lévay-ünnepen. Miskolc vidéke, a Bükk és a Sajó tájéka, két nagy költőnk lantján jut szóhoz irodalmunkban; az egyiket — Lévayt — ünnepelve, a másikkal a szellemét is kívánja köszönteni. Tompa is ehhez a vidékhez tartozik; gyermekéveit itt töltötte s egész élete is, csekély kivétellel, Miskolc földrajzi körzetében mozog. Fő sajátossága: rendkívüli fogékonysága a természet jelenségei, lelke iránt. Benső áhítattal szereti a természetet s megfigyelése nem költői divat, hanem az együttérzés következménye. A természeti világregd e benső átérzésével szoros kapcsolatban áll nála az erkölcsi világregd átérzése. A szív költője. Érzelmi élete intenzívebb, mint akarati energiája. Egészben véve inkább passzív természet; fogékony ugyan a jövő csiráit rejtő eszmék iránt; de nem kezdeményező tehetség. Mikor azonban eljött a nemzetre a szenvedés ideje, akkor az ő szenvedése és panaszja erélyt fejezett ki, egy elnyomott nemzet keserűségének, szenvedésének energiáját. Akkor a Tompa költészet történeti tényezője magasodott. — *B. Kemény Zsigmond: Élet és Ábránd.* III. közl. Kemény Zs. kéziratából közli Papp Ferenc. — *Vargha Gyula: Gyulai Pál emlékezete.* Költemény. — *Beöthy Zsolt: Gyulai Pálról.* Ellenőki megnyitó beszéd a Kisfaludy-Társaság 1912 febr. 11-iki ünnepélyes közülésén. L. mult havi füzetünk 150. lapját. — *Berzeviczy Albert: Gyulai Pál emlékére.* L. u. ott, 151. l.

Egyetemes Philologiai Közlöny. 1912. évf. 3. füz. március. — *Asbóthné Ferenczi Sári: A székely népballadáról.* A ballada és a románc között nincs olyan éles különbség, mint azt Greguss és követői feltünteték. A székely balladákban is vannak derült jelenetek, vídám befejezések; az utóbbiak tehát nem «tragédiák», hanem «vigjátékok dalban elbeszélve». Asbóthné szerint az sem fogadható el, hogy a rímetlen versforma az eredeti s a székely ballada mai rímetlen alakjában valami ősi típus. Ellenkezőleg, a mai rímetlenség, szaggatottság, homály nem valami ősi, öntudatos művészet, hanem egyszerűen kopás. — *Kristóf György: Madách és Aristophanes.* Madách politikai vigjátékával, A Civilizátorral keveset foglalkoztak Madách-kutatóink. Eddig mindössze Bérczi Károly, Gyulai Pál, Alexander Bernát, Bayer József s még legbővebben Palágyi Menyhért írtak róla. Kristóf György részletesebben elemzi az Aristophanes modorában írt komédiát s ennek kapcsán vizsgálja Madách viszonyát a görög vigjátékíróhoz. A Civilizátorban a Bach-korszak hivatalnok-rendszerét gúnyolta ki Madách, de Aristophanest csupán külsőségekben utánozta. Tartalmi egyezésük alig van, csak formai; ez azonban tudatos és szembe-tünő. — *Trócsányi Zoltán* Szegedi Gergely protestáns énekeskönyvének azt a régi oláh fordítását ismerteti, melyet Sztripszky Hiador és Alexics György a mult évben rendeztek sajtó alá. Az oláh nyelvű nyomtatvány-

türedék a XVI. századból való s a legelső latin betűs emlék az egész oláh irodalomban. *Elek Oszkár* Bene Kálmán Tompa-tanulmányát bírálja, mely két év előtt jelent meg. (*Tompa és a természet.* 1910.) *Alszeghy Zsolt* több pótlást csatol Endrődi Sándor Petőfi-kötetéhez. (*Petőfi napjai.* 1911.) *Ujvárossy Szabó Gyula* Pap Károly Kölcey-füzetének tartalmát ismerteti. (*Irodalomtörténeti vonatkozások Kölcey leveleiben.* 1911.) *Horváth Czírill* Katona Lajos és Szinnyei Ferenc német nyelvű magyar irodalomtörténetének feltűnőbb fogyatékoságairól számol be. (*Geschichte der ungarischen Literatur.* 1911.) — *Bayer József*, szemben Gineverné Győry Ilona egyik tárcacikkével megállapítja, hogy Petőfi, aki Dickensnek nagy tisztelője volt, sohasem olvasta Dickens híres munkáját, a Copperfield Dávidot. — *Trostler József* érdekes német idézetet közöl a Kovachich által szerkesztett Merkur Von Ungarn 1786. évf.-ből annak igazolására, mennyire rajongtak írónk és olvasónk még ebben az időben is Gyöngyösi költészetéért. A névtelen cikkíró Gyöngyösit Wieland mellé helyezi s Gyöngyösi műveinek németre való fordításáról ábrándozik. A Murányi Vénuszt a költészet diadalának, a Charikliát remekműnek mondja. — *Szász Béla* Kónyi János Zrinyiász-átdolgozásának egy kihagyásos másolatát ismerteti, melyet a marosvásárhelyi Teleki-levéltár őriz. (1795. Az átdolgozó neve: Kövesdi József.) — *Pongrátz Elemér* Gvadányi Józsefnek egy ismeretlen versére hívja fel a figyelmet, mely 1796-ban jelent meg Hatvány Pál könyve előtt, bevezetés gyanánt. Az elmélkedő versben a tudományok és tudósok dicséretét olvassuk.

Germanisch-romanische Monatschrift. 1912. évf. 2. füz. február. — *Götze Alfréd: Begriff und Wesen des Volkslieds.* A népdalt, John Meier (Kunstlied und Volkslied. Halle. 1906.) gondolatmenetét továbbfűzve s kiegészítve, így határozza meg: «Volkslied ist ein Lied, das im Gesang der Unterschicht eines Kulturvolks in längerer gedächtnismässiger Überlieferung und in ihrem Stil derart eingebürgert ist oder war, dass, wer es singt, vom individuellen Anrecht eines Urhebers an Wort und Weise nichts empfindet.»

Keresztény Magvető. 1912. évf. 1. füz. január—február. — *Borbély István: Dávid Ferenc és kora.* Dávid Ferenc életének története 1575 után. Befejező része szerző Dávid-tanulmányának, mely e folyóirat tavalyi évfolyamában jelent meg. Részletesen ismerteti Báthory István erdélyi fejedelem unitárius-üldöző politikáját s Dávid Ferenc utolsó küzdelmeit. — *Kriza János önéletrajza.* Utánnomata annak a Kriza-autobiográfiának, mely most jelent meg a Kisfaludy-Társaság által kiadott Vadrózsák második kiadásában. — Ugyanerről a kiadványról szól *Borbély Ferenc* könyvismertetése.

Közlemények Szepes Vármegye Multjából. 1912. évf. 1. szám. március. — *Förster Jenő: Egy szepesi patricius-fiú naplója.* Günther Sámuelnek, egy 17 éves löcsei ifjúnak magyar nyelvű följegyzései az

1759. és 1760. évekből. A nyelvi szempontból is érdekes szöveg közvetlen bepillantást enged a Mária Terézia korabeli löcsei társas életbe. — *Hajnóci Iván: Magyar költők a Szepességen.* Időrendi egybeállítása a Szepes megyében hosszabb-rövidebb ideig tartózkodó magyar íróknak. Ezek: Sylvester János, Balassa Bálint, Szenci Molnár Albert, báró Palocsay György, Kazinczy Ferenc, Molnár János, Dayka Gábor, Csokonai Vitéz Mihály (?), Bajza József, Petőfi Sándor, Kerényi Frigyes, Tompa Mihály, Jókai Mór.

Magyar Figyelő. 1912. évf. 3. füz. február. 1. — *Seress László: Kossuth, Görgey és Szemere.* A nevezettek egyenlőségű irrt leveleinek közlését kezdi meg. Meg van győződve róla, hogy bár a felelősség oroszlan-része Kossúthra hárul, mindhármuknak részük van szabadságharcunk balsikerében. Három levelet közöl: kettőt Kossuth irrt Szemerének (49, febr. 4. és 27.), egyet Szemere Kossúthnak (49, március 29.). E leveleket a közlő néhai Görgey Istvántól kapta a múlt év tavaszán, ki viszont a borsod-megyei múzeumban bukkant rájuk. — *Adorján Andor: Görgey István.* Rendkívül vonzó kép a nemrég elköltözött, nagyérdemű öreg katonáról s íróról, «aki a színlelt marconaság és a félig maszkirozott, félig beléfagyott energia mögött maga volt a gyengédség, az önfeláldozás és a jószág». Testvéri szeretete, mely természetes, gyermeketeg vonzalmon kívül egy hosszú élet legnagyobb értékű emlékei alapul; mely egyetlen életcélt tűz maga elé: a lángeszű testvér történeti megbecsültetését; mely a lélek minden tehetségét, minden jellemző vonását magához hasonlítja: ez arckép legszembetűnőbb vonása. — A Följegyzések rovatában *névtelen* ismeretetés olvasható Komlóssy Ferenc Széchenyi-életrajzáról.

Ugyanezen folyóirat 4. füz. február 16. — *Seress László: Kossuth, Görgey és Szemere.* II. közlemény. Kossuth érvei, melyekkel a detronizáció szükségét indokolta (hogy a sereg sürgeti; a nép is követeli; Veronában európai kongresszus lesz, melyre csak így küldhetünk követeket), nem felelnek meg a valóságnak. Nem lehet megállapítani, mi vezette ebben az egész szabadságharcunkra végzetes lépésében: politikai hiba, államférfiúi belátás hiánya, személyes okok? De nemcsak ő a hibás. Hibás Deák és Eötvös, kik elvonultak; Szemere és Görgey, kik eltűrték, a mi meggyőződésük ellenére történt; s a békepart, mely nem mert felszólalni az ápr. 14-iki gyűlésen, sőt a házszabály szigorú megtartását sem merte követelni az elnöktől. E cikk a következő kiadatlan leveleket közli: Kossuth Szemeréhez (49, ápr. 16): a belügyi tárcát ajánlja fel neki; Szemere válasza (ápr. 20): kérdezősködik a kormányzó s a leendő miniszterium felelősségi s hatásköri viszonyáról; Szemere Emlékirata Kossúthhoz (49, júl. 21): dictaturát ajánl vagy Kossuth, vagy Görgey kezében; Szemere levele Görgeyhez (júl. 25) és Kossúthhoz (júl. 25) ugyanazon ügyben. Szemere levelei, nyiltszavúságuknál fogva, mellyel Kossúthot Görgey szemtől-szembe jellemzik, különösen értékesek.

Ugyanezen folyóirat 5. füz. március 1. — *Seress László: Kossuth, Görgey és Szemere.* III. (befejező) közlemény. Még egy a végsőkre is

elszánt egységes, vagy katonai erővel rendelkező nemzet sem tudott volna helyt állani az ápr. 14-iki határozatért. Annál kevésbé mi, akkori helyzetünkben. A nemzet némely részében (Dunántúl) közömbösség, máshol (idegen ajkuak közt élő magyarság) béke-vágy; kormány és vezérek, kormányzó és miniszterek, a miniszterek egymásközi visszavonása; szemérmetlen személyi aspirációk; áskálódás, pletyka; Kossuth női környezete; a sereg nem egységes vezérlete; Kossuth illetéktelen beavatkozásai a hadsereg műveleteibe; klikkek magában a seregben; engedetlenség, fegyelemhiány: mindez a romlást készítette elő. Kiadatlan levelek: Kossuth Szemeréhez (júl. 27): hevenyészett dispositiók, értesítések; Szemere Görgeyhez (júl. 30): rendkívül fontos, mert a kormány alkuprogrammját tartalmazza s fedezi Görgeyt azon váddal szemben, mintha az alkudozást a maga felelősségére kezdte s folytatta volna; Kossuth Szemeréhez (aug. 1): dispositiók, tudósítások; ugyanaz ugyanahhoz (aug. 4): privát nézetei az oroszsal való alkudozásról: Ausztriának sohasem adjuk meg magunkat, de lehetne beszélni egy orosz fejedelmi házból való uralkodóról a 48-iki alkotmánnyal; Szemere Kossuthhoz (aug. 5): Görgeyről, főhadiszállása és serege hangulatáról; Kossuth Szemeréhez (aug. 5): Görgeyt Nagyváradról Aradra sürgeti; Görgey három levele (aug. 5) ugyanazon ügyben; Szemere a kormányhoz (aug. 7): itt a végső elhatározás ideje; alku, vagy hősi halál.

Magyar Nyelv. 1912. évf. 2. füz. február. — *Szily Kálmán: A Döbrentei-kodex viszonya a münchenivel.* «A Döbr. c. szerzőjének ismernie kellett a Münch. C.-beli evangélium-fordításokat, sőt helyel-közzel fel is használgatta őket»: ezt bizonyítja be Szily a két szöveg ritkább szavainak és kifejezéseinek egybevetésével. A Döbr. C. szerzője felhasználta a Münchenin kívül a Jord. C. szövegét is. Válogatott az addigi fordításokban s részben önállóan fordított. — *Rubinyi Mózes: Récai Miklós magyar nyelvtudományi kézikönyve.* Röviden ismerteti Révainak a cikkíró kiadásában (a Heinrich-féle Régi M. Könyvtár 29. köteteként) megjelent kézikönyvét, a Magyar Deáki Történetet. — *Velledits Lajos: Kresznerics Ferenc kéziratái.* Az akadémia kéziratárában, Kresznerics 9 kötetnyi jegyzetei («Analecta Philologica») között sok értékes anyag található: előtanulmányok és jegyzetek szótárához; egy magyar nyelvkönyv kézírata 1790-ből; egy nagybecsű közmondásgyűjtemény (kb. 11,000 közmondás), mely népies hasonlatokat, tájszókat, babonákat is tartalmaz. Szógyűjtésében forrásaira is pontosan utal; többek közt Landovics István jezsuitának gróf Erdödi Ádám felett mondott gyászbeszédére (Nagyszombat, 1669), melyet Szabó Károly R. M. K.-a nem ismer. Ugyane gyűjteményben: Rájnis Magyar Parnasszusának egy az eddig ismerteknél teljesebb másolati példánya. — *Simai Odón: Kazinczy Ferencz nyelvújítása.* XXIII. A német irodalmi nyelv újtói a XVII. század régi Sprachgesellschaftok voltak, köztük főleg a Fruchtbringende Gesellschaft (Opitz, Zesen), melynek nyelvtisztító törekvéseit Gottsched munkássága juttatta diadalra Gottsched hatása, ami nyelvújításunkra nagyobb, mint eddig hittük. Grundlegung einer deutschen Sprachkunst-jának (1748) a hatása már Bod Pé-

teren is észlelhető Az Isten . . . Anyaszentegyházának . . . Históriaja (1760.) előszavában, hol az egyházi, törvénykezési és katonai nyelv idegenszerűségét rója meg. Gottsched hatása alatt magyarosítja 1786-tól kezdve Bartzafalvi Sz. D. a hadi és zenei műnyelvet, s közvetve a hónapneveket. Mint a németeknél Gottscheddel Klopstock, úgy áll szemben minálunk a pusztán nyelvtisztító Bartzafalvival a stilújító Kazinczy. — *Grammatikus: A Magyar Figyelő nyelve.* Helytelen szavak, szórendi és mondat-szerkezetbeli hibák gyűjteménye a M. Figy.-ből. A M. Nyelv pártatlanságára vall, hogy a Nyugat után annak ellenlábását is sorra kerítette: a modern nyelvrontás után a nyelvrontásbeli konzervativizmust.

Magyar Nyelvőr. 1912. évf. 1—2. füz. január-február. Első emlékfüzet. E kettős füzetrel lép 41-ik évébe a Magyar Nyelvőr, mely oly nagy érdemeket szerzett irodalmi nyelvünk megtisztogatásában is. Külföldi (Schuchardt, Brugmann, Behaghel, Lewy Ernst, Winkler H., Thomsen V., Setälä, Wiklund, Paasonen, Wichmann) és hazai nyelvészek hosszú sora szerepel a cikkírók között. Közli a füzet Szarvas Gábornak egy 1872-iki vitacikkét. (Hogy bírálják a Magyar Nyelvört?) Halász Ignác hagyatékából egy tudományos nyelvtan tervét, s Berczik Árpádnak egy 1872-iki tárcacikkét, mely Budenz és Szarvas göcseji tanulmányútjáról szól. Bennünket a következő cikkek érdekelnek közelebről: *Alexander Bernát: Szarvas Gábor időpontja.* Felfogásunk azon dogmaszerű elvek értékéről, melyek Szarvas G. küzdelmét irányították, nem egy tekintetben megváltozott; olykor talán ellenfeleinek lehetett igazuk. De Sz. G. harcias egyénisége nem ismert kétséget, s minden aggodalmaskodás, mely máskor talán meghallgatást érdemelt volna, abban az időpontban jogosulatlan volt. A hallatlan arányú nyelvrontás, mi akkori tankönyv- és hirlap-irodalmunkban dült, mintegy követelte a Nyelvört. — *Riedl Frigyes: Szarvas Gáborról.* Lényeges sajátása a vezéri rátermettség: nemcsak támadni tud, hanem tábort is tud gyűjteni a küzdelem előtt, melyre rá tudja kényszeríteni a maga munkakedvét s lelkesedését. Neve határt jelöl a magyar írásmód történetében: 10—20 évvel fellépte után máskép (gyökeresebben) írnak magyarul, mint fellépése idején. Orthológiája a Petőfi-Arany-féle népies iránynak egy később jelentkező hatása: ő a nagy népies forradalom utolsó harcosa, kitűnő tehetségétől, ha a betegség nem bénítja meg, még elsőrendű feladatok megoldását várhattuk volna. Stilisztának is jelentékeny: szabatos súllyal, népies élénkséggel és szűrő rövidséggel tudta gondolatait kifejezni. Fő ereje a polémiában s az etimológiai fejtegetésben van. — *Turóczy József: Szarvas Gábor mint író.* Pályafutása szépirodalmi kísérletekkel kezdődik, minek hatása tudományos munkásságán is meglátszik; sőt a cikkíró költői fogékonyságot lát «nyelvészeti működésének egész irányában». amit valóban nem nehéz felfedeznie annak, aki a szófejtésben is költői erőt gyanít. — *Giesswein Sándor: Magyarok a világnyelvmozgalomban,* Három magyar kísérletet ismertet: 1. Tapoltzafői Kalmár György: Praecepta grammatica . . . Linguae philosophicae sive universalis. 1772.; 2. Réthy András: Linguae universalis

1821.; 3. Dr. Liptay Albert: La lengua católica. 1890. — *Beöthy Zsolt: Egy Széchenyi-probléma.* Mikép érthették meg Széchenyit, ki eszmében, hangjában, modorában, sőt nyelvében is új, szokatlanul egyéni volt? Nemzeti érzésénél és hiténél fogva.

Magyar Társadalomtudományi Szemle. 1912. évf. 2. szám. február. — *Kenessey Béla: Gróf Széchenyi István világnézete és életbölcselete.* Az értekező szerint az egész magyar irodalomban nincs író, még a legnagyobb lírikusokat sem véve ki, aki úgy feltárta volna lelkét, mint Széchenyi. Nagyszerű munkássága két gondolaton alapul: a hazaszereteten és a lelkiismereten. Világnézete: zarándoki komolyság; életbölcselete: lelkiismeret és kötelesség.

Neue Jahrbücher Für Das Klassische Altertum Geschichte Und Deutsche Literatur Und Pädagogik. 1912. évf. 2. füz. február 20. — *Josef Fritz: Die Erstausgabe der Colloquiorum Puerilium Formulae von Sebaldus Heyden.* A danzigi városi könyvtárban megvan a Gyermeki Beszélgetések 1527-iki, krakkói kiadásának egy teljes példánya, melynek a cikkíró pontos könyvészeti leírását adja. E nagyjelentőségű felfedezés közelebbi méltatását l. Figyelő rovatunkban.

Nyugat. 1912. évf. 4. füz. febr. 16. — *Szabó Dezso: A Falu Jegyzője (Aránytalan tanulmány: szó van benne a regény pszichológiájáról, a l'art pour l'art-ról és a Falu Jegyzőjéről is).* Eötvös regénye részben beletartozik a 18. század érzelmes, erkölcsi irányú, irodalmi áramlatába, melyet a regényírásban Fielding, Richardson, Goldsmith neve jelöl, s melyben az «egyén» még nem forradalmi elv, csak menedék, vigasztalás a társadalom embereinek. Másfelől saját kora forradalmi romanticizmusába tartozik belé, melyben már az egyén minden eszközzel érvényesíti szubjektív igazságát a társadalommal szemben. Eötvös azonban nem vérbeli romantikus; inkább amaz első áramlat félnék szubjektivitása az övé: felveti a nép szenvedésének problémáját, de megoldása nem forradalmi: Viola figyelmeztető, nem megváltó példa. Eötvös alakjai általában a jó és rossz képviselőivé vannak egyszerűsítve, mindamellet sok bennük a realizmus, mert Eötvösben megvan a minden jóssággal és szenvedéssel együtt rezonáló szimpatikus képzelet. Regénye iránymű, de az irányműnek, ha valóban esztétikai eszközökkel dolgozik, megvan a művészeti jogosultsága, sokkal inkább, mint a l'art pour l'art meddő játékának. — *Babits Mihály: Három jellemzés.* Riedl Frigyes három emlékbeszédét (Olesó könyvtár) ismerteti. Riedl a lírikus mélységű, németes Péterfyvel szemben inkább franciás; finom, szellemes, könnyű, előkelő. Taine tanítványa, tőle tanulta s érvényesíti a faculté maitresse gondolatát. Toldyt, Greguszt túlbecsüli; a tudós Katona Lajos jellemzése kevésbé sikerül a művész Riedlnek, mint a másik kettőé. — *Schöpplin Aladár: Angyal Dávid Gyulai Pátról.* Angyal tanulmányát kivált a fiataloknak ajánlja, kik nem ismerték közéről Gyulait. Megbízható, megértő kalauz; némileg védőügyvéd is, ki Gy.

gondolatmenetében élvén, polemizál is a felmerült, vagy felmerülhető ellenvetésekkel. Sok fontos szempontra ő figyelmeztet először; nagy értékű pl. Planché hatásának kifejtése. — *Kuncz Aladár: Katona—Színyei: Geschichte der ung. Literatur (Sammlung Göschen)*. A könyvnek nincs magas szempontú áttekintése; nem jelöli meg irodalmunknak oly sajátosságát, mely a nyugati irodalmakkal szemben különös jellegűvé avatja (pl. szaggatott, elkéső fejlődése; a népköltéssel való szoros kapcsolata). A két első fejezet kitűnő. A későbbiekben irodalmi közhelyeket hibáztat. (Gyöngyösi alsóbbrendűsége erős hangoztatása Zrinyivel szemben). Egyenetlenségek az újabb kor tárgyalásában; egy-egy túlzó, nem szabatos méltatás; szűkkeblűség a legújabb irodalommal szemben; essay-irodalmunk mellőzése: ezek K. A. kifogásai. — A Disputa rovatban *Schöpflin Aladár* Palágyi Lajos vádjával foglalkozik, ki az ő Vajda Jánosról írt tanulmányáról (Nyar, 1912, jan. 1.) a Magyar Nemzet jan. 31-iki számában kritikát közölt.

Ország-Világ. 1912. évf. 9. szám. február 25. — *Ponori Theurewk Emil: Kazinczy Ferenc ismeretlen fiatalkori arcképe*. Egy régi Kazinczy-mellkép lenyomata rövid magyarázattal. — *Vissnyovszky Rezső: Hir Komjáthy Jenő falujából*. Adatok Komjáthy Jenő szenici éveire. Komjáthy rendkívül ideges ember volt. Mindig azon panaszkodott, hogy senki sem érti meg. Szomorúságát fokozta az a körülmény, hogy semmiképen sem tudott elkerülni a kulturátlan tót faluból, hova büntetésből helyezték át Balassagyarmatról. A közoktatásügyi minisztérium nem vette figyelembe kérvényeit. Haláláig ott maradt a szenici polgári iskolában.

Sárospataki Református Lapok. 1912. évf. 8. szám. február 25. — *Harsányi István: Bessenyei György*. Bessenyei élete végéig szeretettel emlékezett meg a sárospataki főiskoláról, hol 8 éves korától 13 éves koráig tanult. Kéziratban maradt művei közül 4 kötetet ajándékozott a sárospataki kollégiumnak, hálája jeléül, szép levél kíséretében. (1803.) Hogy Patakon kevés ismeretet sajátított el, ennek nem a főiskola volt az oka, amint Császár Elemér állította (akadémiai székfoglalójában és Bessenyeiről szóló emlékbeszédében), hanem a kevés idő, melyet Patakon töltött. Mikor odakerült, sem írni, sem olvasni nem tudott s 5 év múlva már hazavitték.

Ugyanezen hetilap 9. és 10. számában (március 3. és 10.) folytatólag ismerteti az értekező: Bessenyei vallásos és erkölcsi felfogását. Bessenyei erkölcsi elvei a legnemesebbek; annál inkább idegenkedett a pozitív vallásoktól. Hitt a lélek halhatatlanságában s a Gondviselésben, de a természetet csaknem olyan erejűnek tartotta, mint az Istent. Ellensége volt a türelmetlenségnek, fanatizmusnak, babonának.

Századok. 1912. évf. 2. füz. február. — *Viszota Gyula: Széchenyi és az első közlekedésügyi költségvetés*. Széchenyi hivatalos előterjesztése, 1848 június 18-án, a közlekedésügyi tárca kiadásairól. — A Történeti Iro-

dalom rovatban *Szémán István* részletesen ismerteti Kuzelya Zeno csernovici egyetemi könyvtárőr magyar vonatkozású munkáját, mely hat évvel azelőtt jelent meg. (*Uhorszkij koroly Matvij Korvin v szlavjanszkij usztnij szlovesznosztj*. Lemberg, 1906. = *Korvin Mátyás magyar király a szláv népköltészetben*.) A tíz éves kötet a Mátyás király nevével összefüggő szláv népköltési motívumokat tárgyalja. Az északi és déli szlávok ma is dicsőítik «a jó királyt». Közmondásaikban, énekeikben egyaránt emlegetik. Számos mondának, balladának, költői elbeszélésnek ő a hőse. Általában a szerbek, horvátok, szlovének, csehek, tótok és rutének sokat tudnak mesélni a Hunyadiak tetteiről; hasonlíthatatlanul többet, mint a magyar köznép.

Uránia. 1912. évf. 3. sz. márc. — *Gálos Rezső: Bánfi Dénes csókja.* Erdély krónikáiról mindig gazdag forrásai voltak szépirodalmunknak. I. Apafi Mihály korához többen fordulnak anyagért. Először Jósika M.: Bornemisza Anna c. novellájában (Kisf. Társ. Évl. 1896.) Bánfi Dénes kivégeztetésének történetét Bethlen Miklós önéletírásán kívül Cserei Mihály krónikája is megőrizte. Az irodalmi feldolgozások alapjául utóbbi szolgált, Ebben van megemlítve, hogy Bánfi D. vesztét egyebekben kívül az is sietette, hogy egyszer tánc közben megcsókolta Béli Pálnét. E tárgy első költői feldolgozása Jókai, Erdély aranykora (Pesti Napló 1851) c. regényében van meg. Ez, Gálos szerint, hatással volt Szász K. balladájára a «Bánfi D. csókja»-ra, mely a «Divatcsarnok» 1854. évi pályázatán díjat nyert; továbbá Szigligetinek 1856-ban készült «Béli Pál» c. drámájára, mely szintén e tárgyról szól. — A Könyvszemle könyvismertetései: —*ly*: Gyulai P.: Bírálatok (1862—1903.); *gr.*: Írói arcképek (Beöthy Zs.: Írói arcképek. Riedl F.: Három jellemzés. Angyal D.: Gyulai P. Hatvány L.: Gyulai P. estéje. Gyöngyösy L.: Mikszáth K.); *Marczinkó Ferenc*: Komlóssy F.: Széchenyi István élete.

Vasárnapi Ujság. 1912. évf. 7. sz. febr. 18. — *Berczik Árpád: Emlékezések.* A szerző rövid önéletrajza 50 éves színpadi jubileuma alkalmából.

Világ. 1912. évf. 60. sz. márc. 10. — *K. A.: Petőfi legelső verse.* A cikkíró irodalmi szenzációképen bocsátja közre azokat a Petőfi-leveleket, melyeket Sebástyén Gyula adott ki legelőször folyóiratunk 3. füzetében. (97—102. l.)